

КВАЗІТОПОНІМИ ТА КОНОТАТИВНІ ТОПОНІМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОВІНЦІЙНОСТІ В НЕФОРМАЛЬНОМУ МОВЛЕННІ ФРАНКОФОНІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 81'37:811.133.1

DOI: 10.24144/2663-6840/2021.1(45).79–85

Божко І. Квазітопоніми та конотативні топоніми на позначення провінційності в неформальному мовленні франкофонів; кількість бібліографічних джерел – 17; мова українська.

Анотація. Метою статті є дослідити вираження категорії провінційності у квазітопонімах та конотативних топонімах, уживаних у неформальному мовленні франкофонів. Актуальність дослідження зумовлюється загальним інтересом до проблеми не лише на науковому, а й на побутовому рівнях. Виявлено низку фонетичних, морфемних, структурних та семантичних особливостей цих назв. З'ясовано, що значення провінційності виражається переважно квазітопонімами, які є або повністю фіктивними назвами, або назвами-гібридами, які містять у собі реальні топоніми чи їх елементи, однак не мають реального позначуваного. Чітко виокремлені конотативні топоніми на позначення провінційності є менш численними, однак ця група власних назв має потенціал до розширення. Конотативні топоніми в ряді випадків позначають цілком великі міста, однак розташовані далеко за кордоном.

Виявлено зв'язок між фонетичною будовою квазітопонімів та їх семантикою. Ономаotopeя, яка відсилає до звуків сільської місцевості (передусім Квебек), фонетично вбудовані, хоч і приховані обценізви (головним чином Франція), є характерною рисою квазітопонімів. З погляду морфеміки для квазітопонімів властиве вживання демінутивних суфіксів та псевдосуфіксів, які спостерігаємо й у реальних топонімах, на основі яких утворено квазітопоніми.

Однокомпонентні квазітопоніми є найменш численними й найменш динамічними серед усіх структурних моделей. Складні квазітопоніми становлять собою конструктор із фактично необмеженою кількістю варіацій. Складні квазітопоніми можуть містити фіктивні агоніми (моделі *X-артикуль-У*, *X-sur-У*) та гідроніми (модель *X-sur-У*) – переважно реальні, рідше – фіктивні. Квазітопоніми франкомовної Швейцарії позначені впливами німецької мови та нерідко відповідають моделі *X derrière la lune*. Семантично квазітопоніми найчастіше містять компоненти, які імпліцитно відсилають до сільських реалій, акцентуючи на поганій інфраструктурі, загальній побожності, браку розваг. В окремих квазітопонімах віддаленість та безперспективність виражена експліцитно, хоча й дещо замаскована графічно. Низка квазітопонімів обмежена сферою вживання, пов'язана з історичними явищами або ж розвинулася з поетонімів шляхом трансонімізації.

Ключові слова: квазітопонім, конотативний топонім, провінційність, топонім, фіктивний топонім.

Постановка проблеми. Конотативні топоніми та квазітопоніми на позначення провінційності такі ж давні, як і людські упередження та стереотипи. Xavier Galmiche наводить як приклад назву давньогрецького міста Абдери, яка в епоху величі Атен стала синонімом відсталості та обскурантизму на багато століть [Galmiche 2016, с. 214], та вдається до терміна *стереотопонім* на позначення реального топоніма, що набуває рис конотативного топоніма. Вторинними, але аж ніяк не менш важливими, є квазітопоніми або, як їх іще називають, фіктивні топоніми, які формою імітують реальні власні назви. У сучасному контексті інтерес до такого роду назв проявляється не лише на рівні наукових досліджень, а й у рамках побутових розвідок, про що, наприклад, свідчать тематичні треди в соціальній мережі Twitter, коментарі в блогах та на форумах. Водночас відчувається брак наукових досліджень структури й семантики квазітопонімів та конотативних топонімів, що перешкоджає формуванню цілісної картини цього мовного явища.

Аналіз досліджень. Якщо в українській ономастиці питанням квазітопонімії та конотативної топонімії присвячено низку досліджень, зокрема праці Г. Лукаш, Є. Отіна, Ю. Карпенка, Л. Гукової, Л. Фоміної, то серед французьких дослідників питання конотативних та фіктивних топонімів у

повсякденному мовленні не набуло широкого висвітлення. Грунтовною є праця X. Galmiche, у якій скоріше йдеться про саркастичні топоніми на мапі Європи, серед яких знаходимо переважно квазітопоніми на позначення провінційності. Побіжно згадуються такі назви в працях Ch. Scharira, E. Klett, J.-M. Robert, M.-A. Paveau частіше за все в змішаних переліках назв, де реальні топоніми не відмежовано від фіктивних.

Метою статті є дослідити вираження категорії провінційності у квазітопонімах та конотативних топонімах, які вживають франкофони головним чином материкової Франції, Швейцарії, Бельгії та Квебеку. Головними завданнями дослідження є проаналізувати фіктивні та реальні топоніми, їх фонетичні та морфемні особливості, структурні моделі та семантичні характеристики.

Основними методами є описовий та структурний. Ми вдаємося до компонентного аналізу квазітопонімів, аналізуємо контексти вживання квазітопонімів, зокрема із погляду стилю висловлювання, імплікацій тексту. За потреби звертаємося й до аналізу етимології реальних та фіктивних назв.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження було відібрано близько 200 мовних одиниць – власних назв, які вживають на позначення віддалених населених пунктів чи цілих територій. Мовні

одиниці відбиралися головним чином у соціальній мережі Twitter, де супроводжувалися коментарями тих, хто їх вживає, із зазначенням контексту та регіону вживання. Деякі з назв – явні авторські неологізми, що, імовірно, не мають великого поширення, однак ми їх зазначаємо, оскільки вони в цілому відповідають основній схемі творення таких назв у французькій мові.

Як уже зазначалося, предметом дослідження є квазітопоніми або ж фіктивні топоніми та конотативні топоніми, які з певною натяжкою можна зарахувати до квазітопонімів. Причиною цього є те, що часто-густо мовці вживають їх, не усвідомлюючи факту реального існування згаданих населених пунктів. Це пов'язується з їх віддаленим розташуванням, зокрема для мешканців Франції: так, *Gingelom* знаходиться в Бельгії, *Tataouine* – на півдні Тунісу (колись там відбували покарання дезертири та інші засуджені військові – подалі від метрополії [Planelles 2014, с. 1043]), *Bab el Oued* – передмістя Алжира, *Ouagadougou* – столиця Буркіна-Фасо, *Vladivostok* – місто в Росії тощо. Іншою причиною є колоритна назва, яка переконує в тому, що це «не може бути правдою»: *Issy-les-Moulineaux* – південно-західне передмістя Парижа, *Bazouges-la-Pérouse* – комуна в Бретані. У більшості випадків колоритна назва є наслідком фонетичних змін, через які цілком нейтральна назва набуває незвичного / комічного звучання. Окремі промовисті топоніми стали такими через комбінацію фонетичних процесів та запозичення, міжмовної омонімії. Це, наприклад, сталося з *Saint-Père-Marc-en-Poulet*, назвою, яку дослівно можна перекласти як 'святий отець Марк на курчаті'. Якщо назва *Saint-Père*, яка існувала до листопада 2018 року, була нейтральною, то ажіотаж після перейменування (а насправді повернення первинної назви) можна порівняти з ефектом Горішніх Плавнів в українському інформаційному просторі. Насправді ж *Saint-Père* – деформація від *Saint-Pierre* – 'святий Петро', *Marc* походить від франкського *marck* – 'кордон, межа', а *Poulet* – назва сусідньої парафії, на межі з якою й знаходиться *Saint-Père*. Про це зазначають на сайті самого містечка з посиланням на Теодора Шальмеля, який детально описав його історію в 1931 році [Saint-Père]. Можна навести цілу низку топонімів, чия етимологія є цілком благородною, однак накопичені з плином часу фонетичні зміни призводять до комічних асоціацій та обігрування на рівні обценізмів, чорного гумору, сільських реалій тощо. Такі топоніми отримали назву денатурованих топонімів (*toponymes dénaturés*). Варто відзначити те, що французи пишуться своєю топонімією, а мешканці сіл і містечок з експресивними назвами об'єдналися в Асоціацію комун із бурлескними, дивними та співучими іменами [GCNB]. Утім, як і у випадку з українськими експресивно забарвленими назвами, категорія провінційності слабо реалізується в таких назвах у французькій мові – значення, нав'язане назві народною етимологією або ж власне етимологією, занадто стійке, щоб дозволити нашарування конотативного значення провінційності.

Сприйняття реальних топонімів як конотативних варіюється залежно від регіонального контексту. Більше того, топоніми, вжиті в однаковому контексті, можуть викликати абсолютно різну інтерпретацію, зокрема в мешканців цих містечок. У пісні Жака Бреля «*Vesoul*» практично в однаково нейтральних контекстах фігурують французькі містечка *Vesoul* і *Vierzon*: «*T'as voulu voir Vierzon et on a vu Vierzon // T'as voulu voir Vesoul et on a vu Vesoul [...] T'as plus aimé Vierzon, on a quitté Vierzon // T'as plus aimé Vesoul, on a quitté Vesoul*». Як свідчить *Le Monde*, мешканці міста *Vesoul* сприйняли пісню як рекламу, тоді як у місті *Vierzon* і через 50 років після створення пісні згадка про місто розцінювалася як іронія та натяк на його провінційність [Potet 2019].

Частина квазітопонімів становлять собою комбінацію реального та вигаданого: *Tataouine-les-Bains*, *Saint-Puphien sur Merdanson*, *Cuges-les-Bains*, *Cuges-les-Pralinettes*. Так, *Tataouine* існує, а *Tataouine-les-Bains* – ні, *Merdanson* – реально існуюча водойма з колоритною й відверто обценною назвою (що насправді етимологічно не так [Bauchet 2018]), а містечка *Saint-Puphien* ніколи не існувало, *Cuges-les-Pins* – реальна назва, а *Cuges-les-Bains* і *Cuges-les-Pralinettes* – фіктивні.

Водночас якщо квазітопоніми інтегрують повні реальні назви, то елементи справжніх топонімів безумовно стають ледь не обов'язковими для ефективної їх імітації. Так, численні агіотопоніми на мапі Франції стали причиною появи квазітопонімів із загальною структурою *Saint-X-les-Y* чи її варіаціями *Saint-X-des-Y* та *Saint-X-sur-Y*: *Saint-Trululu-sur-Allier*, *Saint-Clin-Clin-des-Meuh-Meuh*, *Saint-Ephrème des Meuh Meuh*, *Saint-Creux-les-bains*, *Saint-Nicolas-les-Trois-Canards*, *Sainte-Clémentine-les-deux-oiseaux*, *Saint-Patouillis-les-Tourtelles*, *Saint-Pépette-les-Agassouses*, *Saint-Julien-Molin-Molette* тощо. І якщо подекуди трапляються справжні імена святих (наприклад, *Saint-Julien*, *Saint-Nicolas*), то переважна більшість цих фіктивних агіотопонімів (і це не виняток для реальної топонімії, позначеної впливами народної етимології [Rateau 2017]) або є антропонімами, які ніколи не позначали святих, як, наприклад, *Sainte-Clémentine*, або ж є трансформованими апелятивами чи новотворами: *Saint-Creux-des-Bas-Fonds*, *Saint-Glinglin*, *Saint-Loinloin de Pas-Proche*, *Saint-Meumeu-des-Creux*, *Saint-Pisse-que'en-Coin* тощо.

Продовжуючи тему структури квазітопонімів, відзначаємо, що лише незначна частина з них є однослівною: *Pétaouchnock*, *Lointonie*, *Pimpouce*, *Chiboug*, *Pampelune*, *Blümpitz*, *Macapète*, *Dache*, *Manosque*, *Clochemerle*, *Pamparigouste* та деякі інші. Серед згаданих назв лідерство за вживанням утримує *Pétaouchnock*, назва, яка з погляду французів має імітувати назву російського чи українського села [Klett 2009, с. 97] або ж – з позиції парижанина – вимову Бретані чи передмість, населених африканцями [Duneton 1998, с. 323], і, ймовірно, раніше звучала як *Pétaoufnof*. Усі ці назви мають історію та приховану етимологію – з наведених лише *Lointonie*

є недавно створеною оказіонально вживаною назвою з прозорою етимологією (від *loin* – ‘далеко’). Один із варіантів окситанського за походженням квазітопоніма *Pamparigouste* – *Pampeligosse* вжитий у «Гаргантюа і Пантагрюєлі» Ф. Рабле [Rabelais 1913, с. 61], тобто в 1532 році. Однослівні квазітопоніми допускають графічні та фонетичні варіації, однак вони найбільш незмінні з усіх структурних форм. Спостерігаючи за їх вживанням у соціальній мережі Twitter, відзначаємо, що ці назви скоріше підпадають під категорію «бабуся казали» або ж вживаються поза властивим їм контекстом переважно в бесідах філологічного спрямування. На зміну їм створюються нові назви з прозорішою етимологією: *Creusot*, *Foutreville*, *Ruralie Profonde* тощо.

Більшого поширення набули складні назви, приклади яких – імітації агіотопонімів – наведені вище. Крім квазіагіотопонімів, найуживанішими, за нашими спостереженнями, є структури *Trifouilli-артикль-Х*, *Perpète-артикль-Х*: *Trifouilli-les-Oies*, *Trifouilli-les-Ablettes*, *Trifouilli-les-Canards*, *Trifouilli-les-Bécasses*, *Trifouilli-les-Chaussettes*, *Trifouilli-les-Ouilles*, *Trifouilli-les-Ginguettes*, *Trifouilli-la-Forêt*, *Trifouilli-les-Patates*, *Trifouilli-les-Groseilles*, *Trifouilli-les-Gondoles*, *Trifouilli-les-Bains-de-Pieds*, *Trifouilli-les-Olivettes*, *Trifouilli-les-Badigouinces*, *Trifouillis-les-Clarinettes*, *Perpète-la-Galette*, *Perpète-la-Ouf*, *Perpète-les-Alouettes*, *Perpète-les-Andouillettes*, *Perpète-les-Bains*, *Perpètes-les-Alus*, *Perpète-à-Melon-les-Bourrichoux* та ін. Етимологія компонента *Perpète* (або *Perpette*, *Perpètes* в альтернативній ортографії) пов’язує його з тюремним жаргоном, де *perpète* було скороченням від *perpétuité* – ‘довічне ув’язнення’, тобто дуже тривалий час, за аналогією розвинулося значення значної віддаленості [Duneton 1998, с. 45]. Походження компонента *Trifouilli* вважаємо за доцільне виводити від похідних дієслова *trifouiller*: *trifouillée* – ‘величезна кількість’, *trifouillis* – ‘скупчення різнорідних предметів, складених одне на одного’ [CNRTL], тобто й у цьому разі йдеться про розвиток значення віддаленості від слова, у чий семантичній структурі наявна сема ‘велика кількість’. Попри те, що класичною є назва *Trifouilli-les-Oies*, квазітопонім *Trifouillis-les-Baveux* (Трифуй-Слиняві) набув поширення в мережі інтернет, вигадане містечко отримало свій веб-сайт <https://www.trifouillis-le-baveux.com/>, органи самоврядування в мережі Twitter, близько сорока користувачів зазначили його як рідне в соціальній мережі. До речі, цікавим є феномен квазітопонімів, які користувачі подають як місце походження – нерідко вони не менш вигадливі, ніж псевдо. Це явище спільне і для українських, і для французьких користувачів мережі.

Менш «плодовитими» квазітопонімами, які наслідують структуру *Х-артикль-У*, є: *Bazouge-la-Pérouse*, *Chaille-les-Eaux*, *Pèzeouilles-les-Tourtes*, *Pimpous-les-Bains*, *Rouperroux-le-Coquet*, *Cucuron-les-Olivettes*, *Clocher-les-Bécasses*, *Ploubalay-les-Deux-Eglises*, *Cuges-les-Pins*, *Cuges-les-Bains*, *Cuges-les-Pralinettes*, *Foufnie-les-Berdouilles*, *Fouilly-les-Oies*, *Fauvny-les-Bains-d’pys* (*les bains de*

pieds). Відзначимо те, що в частини квазітопонімів без агіоніма в складі може вживатися лише перший компонент: *Trifouilli*, *Cuges*, *Pimpous*, *Chaille*. Другий компонент сполучається з кількома варіантами першого: *Cucuron-les-Olivettes*, *Trifouilli-les-Olivettes*, *Perpète-les-Olivettes*.

Поширеними є квазітопоніми зі структурою *Х-sur-У*, де *Х* – власне назва населеного пункту, а *У* – гідронім: *Saint-Trululu-sur-Allier*, *Néant-sur-Oise*, *Montcuq-sur-la-Commode*, *Bécon-sur-Bèze*, *Bigoudis-sur-Tignasse*, *Hordicy-sur-l’Eure*, *Monfion-sur-l’Orge*, *Paumé-sur-Loin*, *Trou-Paumé-Sur-Loin*, *Saint-Paumé-Sur-Loin*, *Troupaumé-sur-Coinperdu*, *Moret-sur-Raguse*, *Peigne-bœuf-sur-flaque-d’eau*, *Cochons-sur-Marne*, *Pève-sur-Ourthe*, *Cravate-sur-Plastron*. При цьому назви річок (а переважно це саме вони) у багатьох випадках реальні: *Bèze*, *Allier*, *Oise*, *Eure*, *Orge*, *Marne Ourthe*. Інші цитовані назви квазігідронімів відсилають до ідеї віддаленості (*Loin*, *Coinperdu*), до сільських реалій (*Flaque d’eau* – ‘калюжа’) або ж узагалі є апелятивами, що семантично далекі від позначення ідеї віддаленості чи водойми. Наприклад, *Raguse* – назва міста на Сицилії або стара назва хорватського міста Дубровник, що в обох випадках явно передають категорію віддаленості для франкофонів. *Tignasse* – апелятив на позначення пишної непричесаної шевелюри або ж метафорично будь-чого, що до неї подібне [CNRTL].

Квазітопоніми з іншими орієнтирами, окрім як (фіктивні) назви річок, малопоширені: *Pampelune derrière la lune* (Франція), *Bümpliz derrière la lune*, *Pitchisson derrière la lune* (обидва вирази – Швейцарія). Прийменник *derrière* – ‘за’ вказує на знаходження місця за чимось, а отже, далеко від мовця. Відзначимо, що передача значення провінційності в українських квазітопонімах за допомогою префікса за набагато поширеніша. Водночас окремі квазітопоніми існують у вигляді стійких виразів, які вказують на віддаленість, починаючи від класичного виразу *au diable Vauvert* (‘у чорта Вовера’) та його варіанта, породженого народною етимологією, *au Diable vert* (‘у зеленого Чорта’) і закінчуючи рядом інших *là où la terre est rallongée avec des planches* (‘там, де землю подовжують дошками’), *dans le fin fond de la boîte à bois* (‘у самій глибині скрині з деревом’), *aux îles Mouk Mouk* (‘на островах Мук Мук’), *à l’autre bout de la terre* (‘з іншого краю землі’), *à kerpipiche les bois d’sapins* (‘у керпіпіші, де ялиновий ліс’) *dans la cambrousse* (‘у селі’, слово *cambrousse* рідковживане, звідки й екзотичність, регіональність) тощо.

Особливою рисою французької квазітопонімії є множинність ортографічних варіантів, що особливо властиво старим квазітопонімам, які виникли передусім в усному мовленні: *Hoûte-s’i-Ploût*, *Houte-si-Plout*, *Houte-Si-Plou*, *Houtesiplou*, *Outsiplou*; *Bab el Oued*, *Babelwed*, *Bubbleweed*; *Pétaouchnock*, *Pétaouchnok*, *Pétaouchnoque* тощо (до речі, дві перших назви – реальні, перша позначає численні хутори в Бельгії, друга – район міста Алжира). Це пов’язано з наявністю значної кількості німих приголосних та голосних у французькій

мові, а також із варіативністю можливостей запису. По суті, така варіативність дає безліч писемних варіантів назв.

У звуковому оформленні квазітопонімів залучено практично всі можливості фоностилістики. Експресивним є вживання ономапопеї, зокрема імітації типово сільських тварин: *Saint-Clin-Clin-des-Meuh-Meuh*, *Saint Ephrème des Meuh Meuh*, *Saint-Meuteu-des-Creux*, що передусім характеризує мовлення мешканців Квебеку. Утім дублювання складів властиве квазітопонімам незалежно від регіону: *Saint-Trululu-sur-Allier*, *Tataouine-les-Bains*, *Cucuron-les-Olivettes*, *Kerpipiche*, *Saint-Pépette-les-Agassouses*, *Saint-Julien-Molin-Molette*, *Saint-Pompont*, *Saint-Loinloin de Pas-Proche*. На наш погляд, такий підхід дозволяє підкреслити грайливість у назві, її фіктивність. Не менш поширеним є вживання алітерацій, асонансів, римування: *Au fin fond des Rollingoffes*, *Calasima* (реальна топонімія, по суті, хутір, розташований вище за будь-які інші поселення на Корсиці), *Bazouge-la-Pérouse* (реальна топонімія), *Perpette-la-Galette* тощо. Усі ці засоби покликані надати максимально фонетично обтяженого, сільського, на погляд мовця, звучання. На рівні асоціацій (і це справедливо для української топонімії також) ми спостерігаємо закономірність: чим більше місто, тим менша назва. Немає потреби пояснювати, де знаходиться Париж, водночас, коли йдеться про *Saint-Remy-en-Bouzemont-Saint-Genest-et-Isson*, комуна, яка об'єднує три хутори й знаходиться на маленькій притоці річки Марни – Іссоні, описова назва дає змогу зрозуміти, про що йдеться. За умови наявності кількох невеликих населених пунктів з однаковою назвою додавання орієнтирів у вигляді гідронімів дозволяє уникати непорозумінь.

Характерною рисою квазітопонімів є вживання суфікса *-ette*, який слугує творенню фемінітивів та демінутивів. У квазітопонімах цей суфікс передає ідею здрібнілості, малозначущості. Саме тому, імовірно, компонент фіктивної назви *Perpète* часом записують як *Perpette* та комбінують з компонентами на кшталт *Andouillettes*, *Olivettes* тощо.

У тексті статті ми вже інтерпретували значення та з'ясували етимологію окремих назв, однак, на наш погляд, їх семантика заслуговує більш пильної уваги. Умовно можна поділити квазітопоніми на групи, де 1) компоненти відсилають до сільських реалій, 2) компоненти акцентують на самому аспекті віддаленості, 3) наявні обсценізми чи близькі до них слова. Водночас значна кількість назв належить до двох категорій через складну структуру квазітопоніма.

Вище ми згадували, що частина квазітопонімів має у своєму складі елементи ономапопеї (*Meuh-meuh* – ‘му-му’), які відсилають до сільських реалій, себто наявності корів. Імовірно можна також згадати про овець, бо назва *Tataouine-et-moutounat* частково співзвучна апелятиву *mouton*. Серед тваринного світу у квазітопонімах переважно репрезентовані гуси, качки, горлиці та птахи взагалі: *Trifouilli-les-Oies*, *Petzoule-les-Oies*, *Saint-Nicolas-*

les-Trois-Canards, *Clapotis-les-Canards*, *Trifouilli-les-Canards*, *Sainte-Clémentine-les-deux-oiseaux*, *Saint-Patouillis-les-Tourtelles*, *Pèzeouilles-les-tourtes* тощо. Водночас компонент *tourtes* може також інтерпретуватися ‘круглий пиріг; дурень, дурепа’, що вносить неоднозначність у назву.

Сільська місцевість, як можна зрозуміти з переліку квазітопонімів, передусім асоціюється у французів з дрібними водоймами та закладами водолікування, які в реальній топонімії так само, як у фіктивній, позначаються компонентами *-Eaux*, *-Bains* (‘води’, ‘лазні’ відповідно): *Chaille-les-Eaux*, *Pimpous-les-Bains*, *Saint-Creux-les-Bains* тощо. Крім цього, маркером сільської місцевості є церква (у містах – собори): *Ploubalay les deux églises* (компонент *plou* імовірно відсилає до *plouc* – ‘селюк’), *Vindieu-la-Beléglise*. Іншою ознакою провінційності є млин, що підтверджується вибором реальних топонімів із цим компонентом на позначення провінційності; фіктивні назви також містять згадку про млини: *Saint-Julien-Molin-Molette*, *Issy-les-Moulineaux*, *Perpètes-les-Moulineaux*. Фактично акцент робиться на тому, що єдиною привабою того чи того фіктивного поселення є громадські лазні, церква чи лікувальні води, що в уяві пересічного мешканця міста пов'язується з нудьгою.

На асоціативному рівні дрібні населені пункти називають також *trou* – ‘діра’, про що, зокрема, свідчить і *Dictionnaire de l'Académie française* [DAF 1935, с. 693]. Цю особливість відображено в квазітопонімах *Troupomme sur...*, *Trou-en-Cambrousse*, *Trou-sous-terre-les-Esgourdes*, *Trou-la-Ville*, *Trou-Paumé-Sur-Loin*, *Troupaumé-sur-Coinperdu*, де відзначаємо поєднуваність компонента *trou* із *paumé* – ‘нікчемний’, який на письмі не оформлюється лише як окреме слово, а й присьднується до *trou* – *Troupaumé* як спроба маскування відапелятивного походження квазітопоніма (що можна сказати й про навмисну зміну орфографії з ужилом до англійської мови: *Troupomme*). Якщо акцент на здрібнілості досягається через компоненти *trou* й *paumé*, то віддаленість передано через *cambrousse* (‘далеке село’), *loin* (‘далеко’), *coin perdu* (‘загублений край’).

Близьким за значенням до *trou* є компонент *creux*, що вживається на позначення порожнечі, ями, заглиблення: *Creusot*, *Saint-Creux-les-bains*, *Saint-Creux-des-Bas-Fonds*, *Saint-Fond-lès-Creux*. Підсилення значення відбувається за рахунок компонента *fond* – ‘дно, глибина’.

Обсценні компоненти в квазітопонімах на позначення провінційності знаходимо; однак, за нашими спостереженнями, вони набагато менш численні, ніж, наприклад, в українській мові: *Merdeville*, *Foutreville*, *Saint-Pisse-qu'en-Coin*, *Pétaouchnok-les-Merdillons*. Значення обсценності зазвичай приховується й виражається імпліцитно: наприклад, у квазітопонімі *Cucuron-Vaigines*, утвореному від двох реальних топонімів, як таких обсценізмів немає, однак наявність певної співзвучності з *cul* (‘зад’), *vagin* (‘вагіна’) та ще сукупність таких елементів в одній назві наштовхує на

думку про обценне значення. Закінчення *-on* у *Cuscuron* співзвучне також демінутивному суфіксу (хоча ним не є), тому сприяє формуванню образу невеликого поселення. Конотативні топоніми зі значенням віддаленості входять до стійких висловів з обценним значенням, які, зокрема, широко наявні в марсельській фразеології, у цілому підтверджуючи стереотип про схильність марсельців до лихослів'я: *va cagner à Endoume* – досл. 'іди срати в Андум', спосіб послати людину подалі [Valladier 2004, с. 51], *va te jeter aux Goudes* – досл. 'іди кинься в Гуд (невеликий порт, згодом мальовничий квартал Марселя)' з аналогічним значенням. Утім, крім обценних виразів, марсельці вживають і цілком пристойні вирази з квазітопонімами на позначення віддаленості: *aller / envoyer à Pincou / Dache*. Цікаво, що *Dache* (та варіанти *Penn Dache / Penndache*) вживається на позначення віддаленості в Бретані, яка знаходиться в зовсім іншій частині країни. Лексема *Dache* має загалом неясну етимологію: Larousse вважає її похідною від слова італійського *diachine* – 'диявол' [Larousse], в інших джерелах наводять повний вираз, розглядаючи *Dache* як антропонім: *va le dire à Dache qui est coiffeur chez les zouaves* – 'іди скажи те Дашу, перукарю в зуавів' [Alméra 1971, с. 176; Merlin 1888, с. 36] У цілому ж спостерігаємо значний вплив регіоналізму на вживання конотативних топонімів зі значенням провінційності.

Опрацьовуючи питання квазі- та конотативних топонімів, ми звернули увагу на групу власних назв, які передають значення віддаленості, однак у вузькому історичному чи літературному контексті. Один із користувачів соціальної мережі Twitter згадав про назву *Berlin-Ouest* (Західний Берлін) на позначення чогось дуже віддаленого, що, імовірно, пов'язується з неможливістю потрапити туди в період радянської окупації. Інша фактивна назва – *Pitchipoi*, яка дослівно позначала глибину провінцію на мові ідиш, виникла в транзитному концентраційному таборі в Дрансі поблизу Парижа як евфемізм на позначення невідомого пункту призначення. Вважається, що назву вигадали діти [Wellers 1972, с. 25], хоча не виключено, що її первинним завданням було саме заспокоєння дітей перед непевним майбутнім. Назва *Moret-sur-Raguse* вийшла з п'єси «La mastication des morts» Патріка Кермана; назва *Tombouctou* саме в сенсі провінційного віддаленого пункту призначення згадується в численних коміксах для дітей та в мультфільмі *The Aristocats*; *Cochons-sur-Marne* – винахід письменника Леона Блюа зі щоденника *Quatre ans de captivité à Cochons-sur-Marne* (письменник проживав на той час у *Lagny-sur-Marne*). Один із користувачів соціальної мережі Twitter відзначає той факт, що «парижаноцентризм» можна простежити навіть у середньовічних текстах, де місто *Montargis*, зараз передмістя столиці, вважалось провінцією. Подібне ставлення відчувається й у сучасних блогах, де до назви цього міста припасовано епітет *lointain* – 'далекий'. У згаданих випадках засвідчуємо явище трансонімізації: для *Tombouctou*, наприклад, це пе-

рехід із категорії топонімів до поетонімів (власних назв художнього тексту) і вже потім до конотонімів.

На перший погляд, може видатися, що сам факт існування квазітопонімів та конотативних топонімів на позначення провінційності – це спроба містян вивищитися над мешканцями провінційних містечок. Подекуди ці назви навіть наштовхують на думку про расизм. Водночас французи, як, до речі, й українці, досить критично ставляться й до великих міст, а столиця не застрахована від того, що хтось із американців не назве її *Merdeville*. Тож поняття провінційності досить відносне та залежне від контексту.

Висновки. Підсумовуючи, доходимо таких висновків. Для вираження відтінку провінційності вживають квазітопоніми – по суті, апелюючи, замасковані під реальні назви на карті, які в ряді випадків мають у своєму складі (як у ролі ключового слова, так і в ролі допоміжного) реальний топонім чи його фрагмент. Близькими до квазітопонімів є конотоніми зі значенням провінційності: ці власні назви реальної топонімії рухаються в бік апелювання, однак поки існують позначувані ними поселення, ці назви залишатимуться власними, а не загальними.

Фонетично квазітопоніми спираються на явище ономапої, яка полягає в імітації мовлення певного прошарку населення, національності чи в імітації звуків сільських тварин. Водночас, як будь-що декоративне в мові, – без них можна було б обійтися, – квазітопоніми максимально використовують фонетичні засоби стилістики: алітерації, асонанси, риму, дублювання складів тощо. При цьому часто конотативні топоніми, ймовірно, відбираються на підставі фонетично грайливої форми. Іншою рисою квазі- та конотативної топонімії є наявність зменшувальних суфіксів, які в численних випадках такими не є, однак графічно імітують саме суфікс.

Структурно квазітопоніми мають різноманітну побудову. Найбільш стабільні однослівні назви. Варіативністю відзначаються назви зі структурами (1) X-артикуль-У, (2) X-sur-У, де X – це будь-який квазіонім або квазіагіонім, а У квазіонім в (1) і гідронім / квазігідронім у (2).

Хоча спірним є питання наявності значення у власної назви, деяким із таких назв народна етимологія нав'язала все ж певні відтінки значення. Для квазітопонімів питання наявності значення формально відсутнє, оскільки за своєю суттю вони апелюючи. Компоненти назв на позначення провінційності зазвичай відсилають до сільських реалій (домашні тварини, брак розваг, побожність), власне, до самого факту віддаленості. Зазвичай завуальованим є вживання обценізмів.

Як бачимо, тема фактивної топонімії охоплює широкий спектр питань. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розширенні фокусу наукових пошуків: здійсненні порівняльних студій фактивної топонімії на основі кількох мов та вивченні неофіційних експресивних топонімів, які існують поряд із офіційними в неформальному мовленні.

Література

1. Alméras P. L'onomastique caricaturale de Louis-Ferdinand Céline. *Revue Internationale d'Onomastique*, 23e année. 1971. № 23. P. 161–179.
2. Bauchet O. Les déchets dans la toponymie. *Les nouvelles de l'archéologie*. 2018. № 151. P. 6–9.
3. CNRTL – Centre national de ressources textuelles et lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/> (Дата звернення: 03.04.2021).
4. DAF – Dictionnaire de l'Académie française. 8e éd. Paris: Librairie Hachette, 1935. 743 p.
5. Duneton C. *Le guide du français familier*. Paris: Editions du Seuil, 1998. 606 p.
6. Galmiche X. Trifouilly-les-oies, Gloupov, Pinsk et autres toponymes sarcastiques. Une dénomination stéréotypique, entre dénotation et évocation. *Etudes et travaux d'Eur'ORBEM*. 2016. P. 213–226.
7. GCNB – Groupement des communes aux noms burlesques. URL: <https://www.communes-aux-noms-burlesques.com> (Дата звернення: 20.03.2021).
8. Klett E. Les délices de Capoue: comprendre des expressions idiomatiques avec un toponyme. *Etudes de linguistique appliquée*. 2009. № 153. P. 93–103.
9. Larousse. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/dache/21469> (Дата звернення: 22.04.2021).
10. Merlin L. *La langue verte du troupier: dictionnaire d'argot militaire*. Paris – Limoges: Charles Lavauzelle, 1888. 91 p.
11. Planelles G. *Les 1001 expressions préférées des Français*. Paris: Opportun, 2014. 1182 p.
12. Potet F. Le jour où Vierzon a pardonné à Brel. 2019. URL: https://www.lemonde.fr/m-perso/article/2019/06/08/le-jour-ou-vierzon-a-pardonne-a-brel_5473478_4497916.html (Дата звернення: 27.03.2021).
13. Rabelais F. *Gargantua et Pantagruel*. Texte transcrit et annoté par H. Clouzot. Paris: Bibliothèque Larousse, 1913. T. I. 221 p.
14. Rateau M. Le noms des saints «imaginaires et facétieux» en hagiotoponymie française. *Proceedings of ICONN*. 2017. № 4. P. 673–680.
15. Saint-Père. URL: <http://www.ville-saint-pere.fr/fr/histoire-p0-C11.html> (Дата звернення: 20.03.2021).
16. Valladier J.-M. *Le parler gras: glossaire marseillais iconoclaste*. Marseille: Via Valeriano bis, 2004. 127 p.
17. Wellers G. Birkenau, qu'est-ce que c'est ? *Le monde juif*. 1972. № 68. P. 25–36.

References

1. Alméras P. (1971) L'onomastique caricaturale de Louis-Ferdinand Céline. *Revue Internationale d'Onomastique*, 23e année. № 23. P. 161–179 [in French].
2. Bauchet O. (2018) Les déchets dans la toponymie. *Les nouvelles de l'archéologie*. № 151. P. 6–9 [in French].
3. CNRTL – Centre national de ressources textuelles et lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/> (Date d'accès: 03.04.2021) [in French].
4. DAF – Dictionnaire de l'Académie française. 8e éd. Paris: Librairie Hachette, 1935. 743 p. [in French].
5. Duneton C. (1998) *Le guide du français familier*. Paris: Editions du Seuil. 606 p. [in French].
6. Galmiche X. (2016) Trifouilly-les-oies, Gloupov, Pinsk et autres toponymes sarcastiques. Une dénomination stéréotypique, entre dénotation et évocation. *Etudes et travaux d'Eur'ORBEM*. P. 213–226 [in French].
7. GCNB – Groupement des communes aux noms burlesques. URL: <https://www.communes-aux-noms-burlesques.com> (Date d'accès: 20.03.2021) [in French].
8. Klett E. (2009) Les délices de Capoue: comprendre des expressions idiomatiques avec un toponyme. *Etudes de linguistique appliquée*. № 153. P. 93–103 [in French].
9. Larousse. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/dache/21469> (Date d'accès: 22.04.2021) [in French].
10. Merlin L. (1888) *La langue verte du troupier: dictionnaire d'argot militaire*. Paris – Limoges: Charles Lavauzelle. 91 p. [in French].
11. Planelles G. (2014) *Les 1001 expressions préférées des Français*. Paris: Opportun. 1182 p. [in French].
12. Potet F. (2019) Le jour où Vierzon a pardonné à Brel. URL: https://www.lemonde.fr/m-perso/article/2019/06/08/le-jour-ou-vierzon-a-pardonne-a-brel_5473478_4497916.html (Date d'accès: 27.03.2021) [in French].
13. Rabelais F. (1913) *Gargantua et Pantagruel*. Texte transcrit et annoté par H. Clouzot. Paris: Bibliothèque Larousse. T. I. 221 p. [in French].
14. Rateau M. (2017) Le noms des saints «imaginaires et facétieux» en hagiotoponymie française. *Proceedings of ICONN*. № 4. P. 673–680 [in French].
15. Saint-Père. URL: <http://www.ville-saint-pere.fr/fr/histoire-p0-C11.html> (Date d'accès: 20.03.2021) [in French].
16. Valladier J.-M. (2004) *Le parler gras: glossaire marseillais iconoclaste*. Marseille: Via Valeriano bis. 127 p. [in French].
17. Wellers G. (1972) Birkenau, qu'est-ce que c'est ? *Le monde juif*. № 68. P. 25–36 [in French].

QUASI-TOPONYMS AND CONNOTATIVE TOPONYMS WITH THE MEANING OF PROVINCIALITY IN THE INFORMAL SPEECH OF FRANCOPHONES

Abstract. The aim of the article is to investigate the expression of the category of provinciality in quasi-toponyms and connotative toponyms used in the informal speech of Francophones. The actuality of the research is due to the general interest in the problem not only at the scientific but also at the amateur level. A number of phonetic, morphemic, structural and semantic features of these names are revealed. It has been found that the meaning of provinciality is expressed mainly by quasi-toponyms, which are either fictitious names or hybrid names, which contain real toponyms or their elements, but do not have a real referent. Clearly defined connotative toponyms denoting provinciality are less numerous, but this group of proper names has the potential to expand. Connotative place names in some cases denote quite large cities, but are located far abroad.

The connection between the phonetic structure of quasi-toponyms and their semantics is revealed. Onomatopoeia, which refers to the sounds of the countryside (especially Quebec), phonetically embedded, albeit hidden obscenities (mainly France), are characteristic features of quasi-toponyms. From the point of view of morphemes, quasi-toponyms are characterized by the use of diminutive suffixes and pseudo-suffixes, which are also observed in real toponyms, based on which quasi-toponyms are formed.

One-component quasi-toponyms are the least numerous and the least dynamic among all structural models. Complex quasi-toponyms are constructions with virtually unlimited number of variations. Complex quasi-toponyms can contain fictitious agionyms (models *X-article-Y*, *X-sur-Y*) and hydronyms (model *X-sur-Y*). The latter are mostly real, less often – fictitious. Quasi-toponyms of French-speaking Switzerland are marked by the influences of the German language and often correspond to the model *X derrière la lune*. Semantically, quasi-toponyms often contain components that implicitly refer to rural realities, emphasizing poor infrastructure, general piety, and lack of entertainment. In some quasi-toponyms, remoteness and hopelessness are expressed explicitly, although somewhat masked graphically. A number of quasi-toponyms are limited in use, related to historical phenomena, or have evolved from poetonyms through transonymization.

Keywords: quasi-toponym, connotative toponym, provinciality, toponym, fictitious toponym.

© Божко І., 2021 р.

Ірина Божко – кандидатка філологічних наук, старша викладачка катедри теорії та практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Суми, Україна; iryna.s.bozhko@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2608-093X>

Iryna Bozhko – Candidate of Philology, Senior Lecturer of the Department of Theory and Practice of Romance and Germanic Languages, A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University, Sumy, Ukraine; iryna.s.bozhko@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2608-093X>